

14 Aicmiú oibrithe chun críocha ÁSPC

- 14.1** Tá ranníocaíochtaí Árachais Shóisialaigh Pá-Choibhneasa (ÁSPC) iníoctha i leith tuilleamh beagnach gach duine atá in aois oibre (16 – 66).¹ Íoctar ranníocaíochtaí ÁSPC isteach sa Chiste Árachais Shóisialaigh (CÁS), a chuireann maoiniú ar fáil le haghaidh raon sochar árachais shóisialaigh agus pinsean.² In 2021, bailíodh breis agus €11.8 billiún i bhfáltais ÁSPC.
- 14.2** Tá aicmí éagsúla ranníocaíochtaí ÁSPC ann, a bhfuil rátaí ranníocaíochta éagsúla ag baint leo (féach larscríbhinn 14A). Tríd is tríd, is bunaithe ar chineál fhostaíocht agus thuilleamh seachtainiúil an duine a dhéantar an aicme ranníocaíochta ÁSPC cuí a chinneadh. Tá aicme ÁSPC daoine tábhachtach mar go mbíonn tionchar aige ar an ráta ranníocaíochta ÁSPC atá iníoctha ar a dtuarastal nó ar a n-ioncam, agus ar na sochair árachais shóisialaigh agus/nó pinsin a bhfuil (nó a mbeidh) siad i dteideal iad a fháil (féach larscríbhinn 14B). Mar gheall ar na rátaí ranníocaíochta éagsúla atá i bhfeidhm, príomhriosca maidir le hiomláine na bhfáltais ranníocaíochta ÁSPC is ea daoine atá faoi dhliteanas a bheith aicmithe go mícheart.

Cásanna de chomhlachtaí earnála poiblí a bheith ag aicmiú oibrithe go mícheart le haghaidh ÁSPC

Má theipeann ar aon fhostóir, lena n-áirítear comhlachtaí poiblí, na prionsabail atá leagtha amach sa *Cód Cleachtais maidir le Stádas Fostaíochta a Chinneadh* a thuiscint agus a chur i bhfeidhm, d'fhéadfadh sé go mbeadh dliteanas i leith úis agus pionós mar thoradh air, chomh maith le dliteanas i leith ÁSPC an fhostóra.

Mar shampla, tar éis athbhreithniú inmheánach a dhéanamh, rinne an Roinn Turasóireachta, Cultúir, Ealaíon, Gaeltachta, Spóirt agus Meán íocaíocht €176,400 leis na Coimisinéirí loncaim in 2021 maidir le haicmiú mícheart a rinneadh ar aon oibrí dhéag a bhí fostaithe ar dtús faoi chonarthaí seirbhíse ach ar cheart iad a bheith aicmithe mar fhostaithe chun críocha ÁSPC.

Chuimsigh an íocaíocht leis na Coimisinéirí loncaim €104,000 mar riaráiste ranníocaíochtaí ÁSPC an fhostóra, €59,000 mar ús agus €13,400 mar phionós.

In 2022, d'íoc Oifig an Ombudsman do Leanaí thart ar €12,000 leis na Coimisinéirí loncaim maidir le beirt oibrithe. Rinne an Roinn Coimirce Sóisialaí athbhreithniú ar chás 19 n-oibrí a bhí fostaithe ag an Oifig. Roghnaíodh dhá chás chun imscrúdú iomlán a dhéanamh orthu agus bhí an dliteanas thuas mar thoradh orthu. Rinne an Oifig athbhreithniú ina dhiaidh sin ar na 17 n-oibrí eile agus tá nochtadh deonach á réiteach do na Coimisinéirí loncaim maidir le seachtar de na hoibrithe sin, agus meastar go mbeidh dliteanas is fiú thart ar €21,000 i gceist.

1 D'fhéadfadh ioncam neamhthuillte (cosúil le cíós nó ús) a bheith faoi dhliteanas ÁSPC freisin.

2 Tá an teidlíocht chun sochar ag brath ar líon áirithe ranníocaíochtaí a bheith íoctha nó creidiúnaithe ag éilítheoirí laistigh de thréimhse shonraithe ama agus ar aon chritéir eile incháilitheachta scéime a shásamh.

14.3 Tá an Roinn Coimirce Sóisialaí (an Roinn) freagrach as an gcóras ÁSPC agus as cinneadh a dhéanamh ar gach ní a bhaineann le hárachas sóisialach. Bailíonn Oifig na gCoimisinéirí Ioncaim (na Coimisinéirí Ioncaim) ranníocaíochtaí ÁSPC thar ceann na Roinne ar bhonn reachtúil agus faoi chomhaontú gníomhaireachta.¹

14.4 Scrúdaíonn an tuarascáil seo an tionchar a d'fhéadfadh a bheith ag mí-aicmiú stádais fostaíochta ar ranníocaíochtaí ÁSPC leis an gCiste Árachais Shóisialaigh (CÁS). Rinneadh measúnú ar na nithe seo a leanas sa tuarascáil

- soiléire na gcritéar chun stádas fostaíochta a chinneadh
- méid na féinfhostaíochta taifeadta sa Stát
- gníomhaíocht chomhlíonta a rinneadh chun mí-aicmiú stádais fostaíochta a bhrath.

Critéir chun stádas fostaíochta a chinneadh

14.5 Níl aon sainmhíniú soiléir amháin ann ar na téarmaí 'fostaithe' nó 'féinfhostaithe' i ndlí na hÉireann ná i ndlí an Aontais Eorpaigh. Seachas cinneadh na Roinne ar stádas fostaíochta chun críocha aicmiú ÁSPC, féadfar stádas fostaíochta aon oibrí a chinneadh go leithleach freisin chun críocha eile, faoin reachtaíocht ábhartha. Mar shampla

- Féadfaidh na Coimisinéirí Ioncaim stádas fostaíochta aon oibrí a chinneadh i gcomhthéacs cinneadh a dhéanamh faoin mbealach a chaithfear leis chun críocha cánach ioncaim.
- Cinneann an Coimisiún um Chaidreamh san Áit Oibre (WRC) stádas fostaíochta mar réamh-shaincheist agus é ag tabhairt breithiúnas ar ghearáin faoi chearta fostaíochta.

Níl cinntí na Roinne ná cinntí WRC ná cinntí na gCoimisinéirí Ioncaim de cheangal ar a chéile. Mar thoradh air sin, ní thugann cinneadh stádas fostaíochta i gcomhthéacs amháin (e.g., oibrí atá árachaithe faoi aicme S chun críocha ÁSPC) an stádas fostaíochta céanna i gcomhthéacs eile (e.g., íocann oibrí cáin ioncaim faoi sceideal E).

Cód Cleachtais maidir le Stádas Fostaíochta a Chinneadh

14.6 D'ullmhaigh an Grúpa um Stádas Fostaíochta a bunaíodh faoin gClár um Rathúnas agus Cothroime an *Cód Cleachtais maidir le Stádas Fostaíochta a Chinneadh* in 2001 den chéad uair.² Rinne an Grúpa Monatóireachta ar an nGeilleagar Dubh nuashonrú ar an gcód in 2007.³ Rinne grúpa oibre idir-rannach ar a raibh an Roinn, na Coimisinéirí Ioncaim agus WRC an cód a nuashonrú tuilleadh i mí Iúil 2021.⁴

14.7 Leagtar amach sa chód na critéir a úsáidtear chun a chinneadh an bhfuil oibrí fostaithe nó féinfhostaithe, bunaithe ar chúig phríomhthoisic a bhunaítear leis an gcásdlí.

- **Frithpháirteachas oibleagáide** — cé acu atá nó nach bhfuil, agus a mhéid atá, oibleagáid ar pháirtí amháin obair a sholáthar agus ar an bpáirtí eile glacadh léi. Sonraítear sa chód go measadh cúirteanna na hÉireann frithpháirteachas na hoibleagáide a bheith ar an toisc is tábhachtaí, a mhéid, i gcás nach ann di i staid fostaíochta, a mheastar an t-oibrí a bheith féinfhostaithe agus nach gá breithniú a dhéanamh ar na critéir eile. Más ann do fhrithpháirteachas oibleagáide, ní mór na critéir eile a mheasúnú chun stádas fostaíochta a chinneadh.

1 Íocann an Roinn táille ghníomhaireachta bhliantúil leis na Coimisinéirí Ioncaim maidir le speansais a thabhaíonn na Coimisinéirí Ioncaim agus iad ag bailiú ÁSPC. Is muipear ar an gCiste Árachais Shóisialaigh í an táille sin.

2 Bunaíodh an grúpa chun aghaidh a thabhairt ar ábhair inní faoi oibrithe a bheith sa chatagóir 'féinfhostaithe' nuair a bheadh stádas 'fostaí' níos oiriúnaí.

3 Is éard atá sa Ghrúpa Maoirseachta ar an nGeilleagar Dubh (HEMG) ná grúpa neamhreachtuil atá ann chun dul i ngleic leis an scáthgeilleagar agus cuimsíonn sé ionadaithe ó ghrúpaí gnó, ceardchumainn agus gníomhaireachtaí Stáit (lena n-áirítear na Coimisinéirí Ioncaim, an Roinn agus WRC).

4 Chuathas i gcomhairle le geallsealbhóirí eile amhail Cónaidhm Ghnólaigh agus Fhostóirí na hÉireann (IBEC) agus Comhdháil na gCeardchumann (ICTU) agus an cód á nuashonrú. Breathnaítear ar an gcód mar dhoiciméad 'beo' a nuashonrófar de réir mar is gá chun déileáil le haon athruithe ar an reachtaíocht, ar an gcásdlí agus ar athruithe sa mhargadh saothair.

1 Is ionann oibrithe ardáin agus daoine aonair a úsáideann feidhmchlár (amhail Uber) nó suíomh Gréasáin chun iad féin a mheaitseáil le custaiméirí, chun seirbhís a sholáthar ar mhaithe le hiocaíocht a fháil.

2 Is ionann cuideachtaí idirghabhála agus cuideachtaí seirbhíse pearsanta (i gcás gurb é an duine aonair an t-aon stiúthóir agus go bhfuil an chuid is mó de na scaireanna/na scaireanna ar fad sa cuideachta aige) agus cuideachtaí seirbhíse bainistithe (i gcás go bhfuil roinnt daoine ina n-úinéirí ar an gcuideachta agus nach gcuireann siad seirbhísí ar fáil ach d'eagraíocht amháin).

3 Cuimsíonn an geilleagar digiteach gnóclachtaí a dhíolann earraí agus seirbhísí tríd an idirlíon, agus ardáin dhigiteacha a nascann acmhainn spártha agus éileamh.

4 Mar chomparáid, bhí 12 leathanach ar fad i leagan na bliana 2007.

5 D'fhéadfadh sé seo a bheith ina dhúshlán, go háirithe dóibh siúd nach é an Béarla a gcéad teanga, e.g., mic léinn ó thíortha coigríche nó inimirigh a d'fhéadfadh a bheith ag obair in earnálacha ina bhféadfadh an baol maidir le mí-aicmiú a bheith níos airde, amhail monarchana feola nó gnóthais seachadta bia.

- **Ionadú** — cé acu a cheadaítear nó nach gceadaítear, agus a mhéid a cheadaítear, don oibrí ionadaí a sholáthar isteach i gcás nach bhfuil sé ar a chumas an obair a dhéanamh é féin agus, más infheidhme, cé a fhostaíonn agus a íocann an t-ionadaí.
- **Tástáil fiontraíochta** — cé acu atá nó nach bhfuil, agus a mhéid atá, an t-oibrí a fostaíodh chun an obair a dhéanamh ag déanamh na hoibre sin mar dhuine aonair i ngnólacht ar a chuntas féin, agus cé acu atá nó nach bhfuil an cumas aige brabús a bhaint as a éifeachtúlacht/scil fiontraíochta féin nó, os a choinne sin, cé acu atá nó nach bhfuil baol ann go mbeidh caillteanas airgeadais i gceist.
- **Lánpháirtiú** — cé acu atá nó nach bhfuil, agus a mhéid atá, oibrí ina chuid dhílis de ghnólacht, seachas obair a dhéanamh atá imeallach nó coimhdeach, cé go ndéantar don ghnólacht é.
- **Rialú** — cé acu atá nó nach bhfuil, agus a mhéid atá, smacht ar an oibrí ag an duine nó ag an ngnólacht a íocann as an obair, lena n-áirítear an chumhacht chun a chinneadh cén obair ba cheart a dhéanamh, chomh maith le cén uair agus conas ba cheart í a dhéanamh agus cén áit ar cheart í a dhéanamh.

14.8 Dúirt an Roinn gur céim thábhachtach riachtanach é an cód chun daoine a threorú agus a chur ar an eolas agus gur uirlis luachmhar é chun cabhrú le gach geallsealbhóir saincheisteanna aicmiú fostaíochta a réiteach.

14.9 Rinne an fhoireann scrúdaithe athbhreithniú ar an gcód athbhreithnithe (2021) agus thug sí na nithe seo a leanas faoi deara

- tá an cásdlí lárnach a bhfuiltear ag brath air leagtha amach — ní raibh sé sin leagtha amach sa treoir roimhe
- níl aon difríocht ábhartha ann idir na príomhthréithe fostaíochta agus féinfhostaíochta dá dtagraítear sa chóid athbhreithnithe agus a bhí sa treoir roimhe a bhí i bhfeidhm — dúirt an Roinn go léiríonn sé sin nach raibh athrú suntasach tagtha ar an gcásdlí idir 2007 agus 2021
- bíodh is gur cuireadh ábhar leis maidir le cúinsí speisialta agus forbairtí déanacha sa mhargadh saothair, lena n-áirítear daoine aonair a rialaíonn cuideachtaí, oibrithe gníomhaireachta, oibrithe ardáin, úsáid cuideachtaí idirghabhála agus seirbhísí bainistithe agus an geilleagar digiteach i gcoitinne^{1,2,3}
- tá an cód athbhreithnithe i bhfad níos cuimsithí ná an treoir roimhe, ach, ós rud é go bhfuil 27 leathanach ann, d'fhéadfadh sé a bheith níos deacra é a léamh agus a thuiscint⁴
- is i mBéarla amháin atá an cód foilsithe⁵
- d'fhéadfadh an chodarsnacht idir stádas fostaí agus stádas féinfhostaithe a bheith níos soiléire dá gcuirfí i láthair í taobh le taobh seachas ar leathanaigh ar leith (mar shampla, an fhormáid atá glactha in larscríbhinn 14C).

14.10 Go dtí seo, ní dhearnadh aon suirbhé ná anailís chomhchosúil le measúnú a dhéanamh ar a mhéid a dhéanann úsáideoirí ionchasacha an cód a rochtain agus a thuiscint. Luaigh an Roinn agus na Coimisinéirí Ioncaim araon, ag an bpointe seo (amhail Lúnasa 2022), go mb'fhéidir nach mbeadh ach luach teoranta ar shuirbhé maidir lena fháil amach cé chomh forleathan is a úsáidtear an cód athbhreithnithe toisc nár foilsíodh é ach amháin i mí Iúil 2021.

Aghaidh a thabhairt ar shaincheisteanna stádais fostaíochta ar leibhéal an Aontais Eorpaigh

- 14.11** Ní shainmhínítear i ndlí AE na téarmaí 'fostaithe' ná 'féinfhostaithe' faoi láthair.
- 14.12** Tá stádas fostaíochta, go háirithe d'oibrithe ardáin, á mheas ar leibhéal AE. I mí na Nollag 2021, mhol an Coimisiún Eorpach sraith beart, i bhfoirm dréacht-treorach, chun dálaí oibre d'oibrithe ardáin a fheabhsú agus chun tacú le fás inbhuanaithe na n-ardán digiteach saothair in AE.^{1,2} Rinneadh leasuithe suntasacha ar an dréacht-treoir i mí Mheán Fómhair 2022, agus b'fhéidir go dtógfaidh sé roinnt blianta sula gcomhaontófar treoir chríochnaitheach agus go gcuirfear i bhfeidhm í.

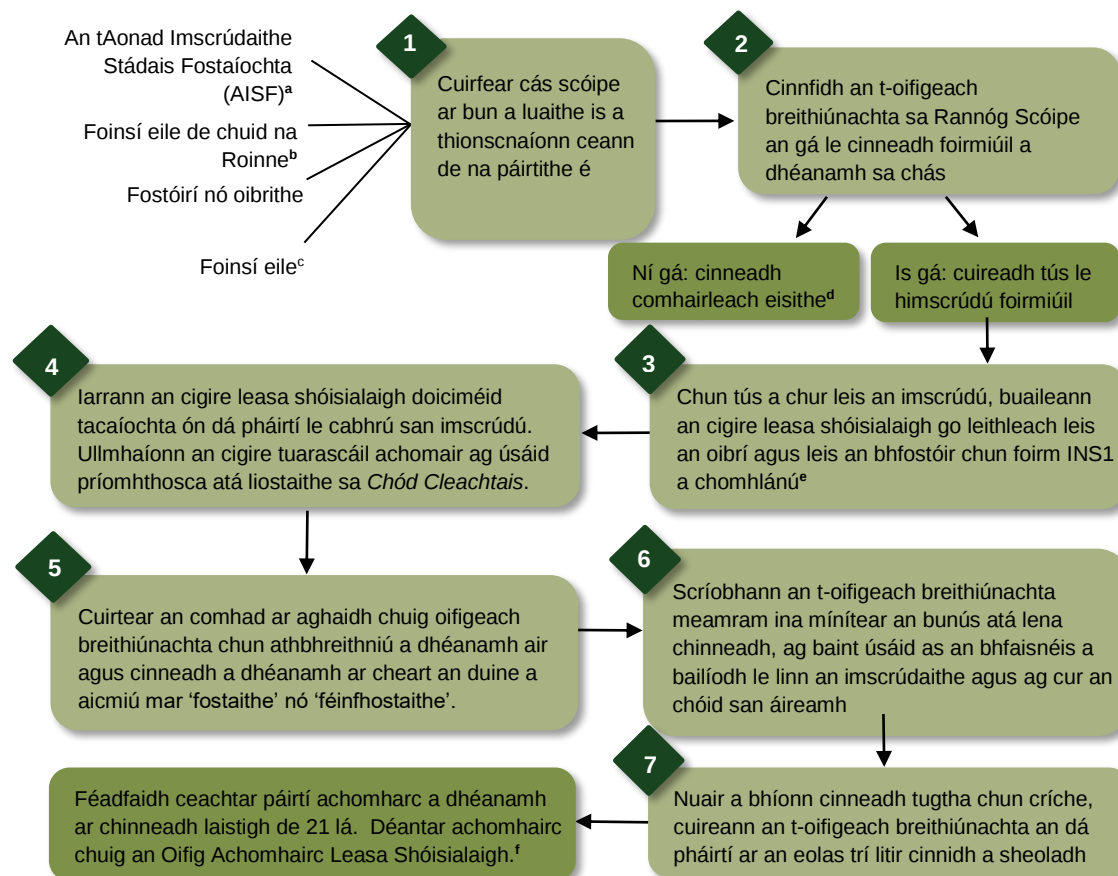
Cinntí maidir le stádas fostaíochta

- 14.13** Déileálann Rannóg Scóipe na Roinne le gach cinneadh a bhaineann le hinárachaitheacht ó thaobh ÁSPC, lena n-áirítear stádas fostaíochta, stiúrthóirí cuideachta, fostaíochtaí teaghlaigh, comhpháirtíochtaí, státseirbhísigh agus seirbhísigh phoiblí (aicme A nó aicme D), agus sealbhóirí oifige (lena n-áirítear 'sealbhóirí sonraithe oifige poiblí'). Chinn an Rannóg Scóipe idir 1,250 cás agus 1,500 cás gach bliain sa tréimhse ó 2018 go 2021.
- 14.14** Sa Rannóg Scóipe, déantar cinntí ar stádas fostaíochta aon oibrí ar bhonn cás ar chás, ag cur san áireamh imthosca ar leith an cháis agus reachtaíocht ábhartha, cásdlí, agus an *Chóid Cleachtais* — leagtar amach i bhFíor 14.1 an próiseas cinnteoireachta. Tá sé ráite ag an Roinn nach gcuireann sí cinntí ar chásanna samplacha i bhfeidhm ar dhaoine aonair eile atá ag obair leis an bhfostóir céanna ach go bhféadfadh sí smaoineamh ar an gcur chuige sin, dá n-aontódh gach oibrí lena mbaineann leis, agus sa chás sin amháin, agus go mbeadh gach oibrí i dteideal, dá mba mhian leis, go ndéanfaí measúnú faoi leith air.

1 Is éard is treoir ann ná ionstraim reachtach ó AE a leagann amach sprioc nach mór do gach tír AE a bhaint amach ach is faoi na tíortha aonair atá sé a ndlíthe féin a cheapadh maidir le conas na spriocanna sin a bhaint amach.

2 Mheas an Coimisiún gur oibrigh 28 milliún Eorpach trí ardáin dhigiteacha saothair in 2021 agus meastar go méadóidh sé sin go 43 mhilliún faoi 2025.

Fíor 14.1 Próiseas cinnteoireachta maidir le stádas fostaíochta

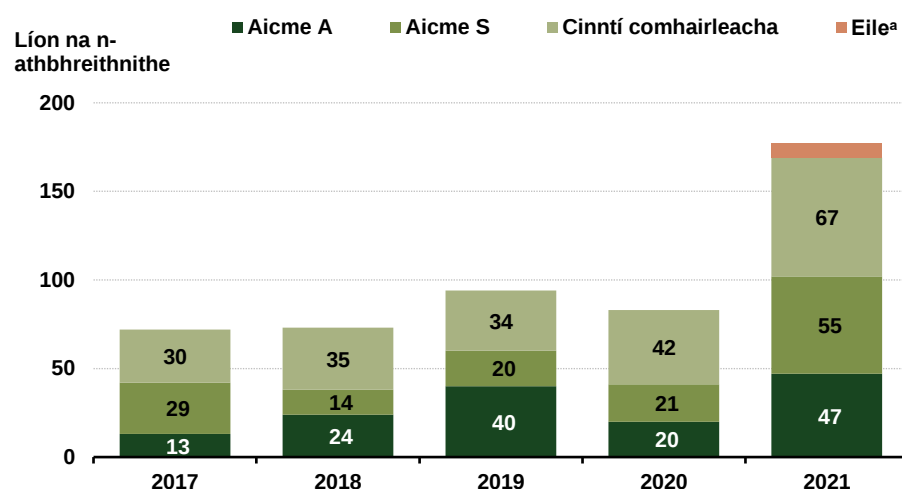

Foinse: Oifig an Ard-Reachtair Cuntas agus Ciste

- Nótaí:
- a Cigirí leasa shóisialaigh a dhíríonn ar imscrúduithe stádais fostaíochta atá san Aonad Imscrúdaithe Stádais Fostaíochta.
 - b Áirítear le foinsí eile de chuid na Roinne aonad imscrúdaithe speisialta na Roinne, an t-aonad comh-imscrúdaithe (JIU) (ar a bhfuil an Roinn, na Coimisinéirí Ioncaim agus WRC), cigire leasa shóisialaigh agus saincheisteanna cáis inárachaitheachta a d'fhéadfadh teacht chun cinn le linn próiseáil éileamh ar fud scéimeanna éagsúla na Roinne.
 - c I measc na bhfoinsí eile tá an Roinn Fiontar, Trádála agus Fostaíochta, a bhfuil a reachtaíocht iomarcaíochta agus dócmhainneachta ceangailte le hinárachaitheacht faoi na hachtanna leasa shóisialaigh agus, dá bhrí sin, féadfaidh sí dearbhú inárachaitheachta a iarraidh freisin.
 - d Féadfaidh oifigigh bhreithiúnachta cinntí comhairleacha a dhéanamh sa chás go measann siad nach bhfuil gá le cinneadh foirmiúil. De ghnáth, tugtar cinntí comhairleacha nuair a iarrtar dearbhú ar aicme ÁSPC atá ann cheana nó nuair nach bhfuil gá le hathrú ar aicme ÁSPC, nó nuair a bhíonn gá le hathrú aicme agus a bhíonn na páirtithe ar aon intinn faoin athrú.
 - e Is é INS1 an 'fhoirm chun fostaíocht nó féinfhostaíocht a chinneadh' trína dtugtar aghaidh ar phríomhthosca maidir le socrúithe oibre duine aonair.
 - f Féadfar achomhairc a dhéanamh freisin chuig na Cúirteanna nó chuig Oifig an Ombudsman.

- 14.15** San am a chuaigh thart, dhéanadh an Rannóg Scóipe 70 – 100 athbhreithniú stádais fostaíochta in aghaidh na bliana. Tháinig méadú suntasach ar líon na gcinntí in 2021 (féach Fíor 14.2).

Fíor 14.2 Cinntí agus torthaí maidir le stádas fostaíochta, 2017 go 2021

Foinse: An Roinn Coimisce Sóisialaí

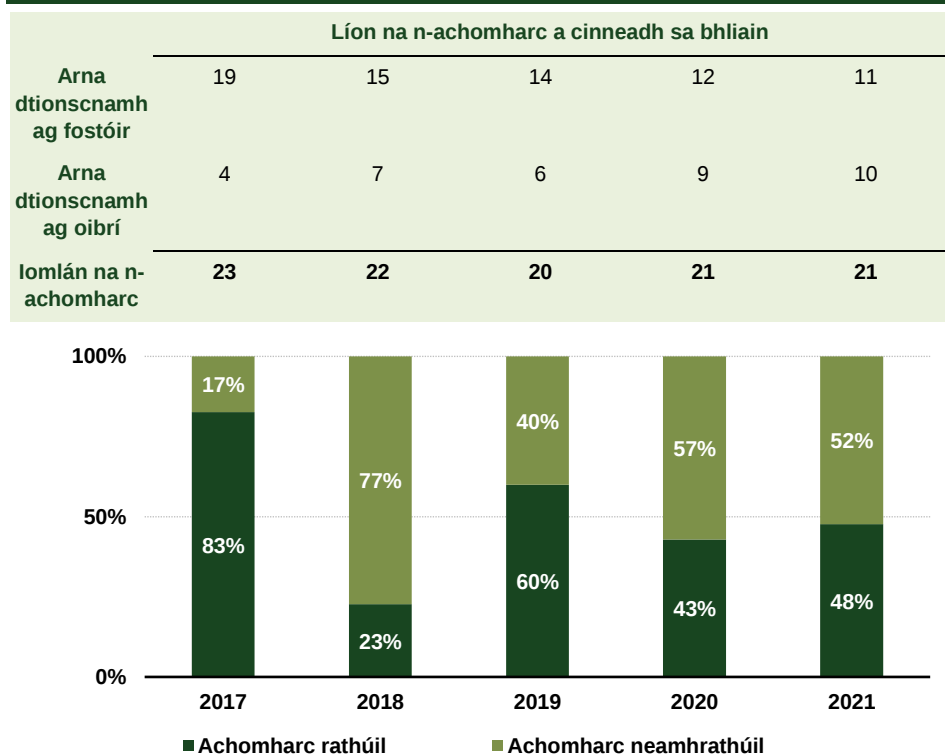
Nóta: a In 2021, bhí torthaí eile ann in ocht gcás. Orthu siúd bhí cúig chinneadh maidir le haicme M, dhá chinneadh maidir le haicme J agus cinneadh amháin maidir le haicme K.

- 14.16** Is iad na príomhaicmí ÁSPC ar a ndéanann an Rannóg Scóipe cinneadh stádais fostaíochta ná aicme A agus aicme S. Is éard a bhíonn i gceist le toradh 'aicme A' ná cás inar chríochnaigh an Rannóg Scóipe athbhreithniú ar stádas fostaíochta agus inar chinn sí gur cheart oibriú a aicmiú mar fhostaí ó thaobh ÁSPC agus ÁSPC a íoc ag ráta aicme A (féach larscríbhinn 14A le haghaidh tuilleadh sonraí ar aicmí ÁSPC). D'fhéadfadh sé sin a bheith ina dhearbhu ar stádas fostaíochta i gcás go raibh an t-oibrí aicmithe cheana féin in aicme A nó ina athrú ar stádas fostaíochta go haicme A i gcás go raibh an t-oibrí mí-aicmithe roimhe sin (e.g., mar aicme S). Dúirt an Roinn go mbaineann formhór mór na gcinntí a rinne an Rannóg Scóipe ar tháinig toradh Aicme A uathu le hathrú a rinneadh ar aicmiú. Roimh 2022, níor thiomsaigh an Roinn sonraí ar an aicme ÁSPC bunaidh agus ar an aicme dheiridh araon do gach cinneadh — tá an fhaisnéis sin tiomsaithe ag an Roinn do chásanna ar cuireadh tús leo ó mhí an Mhárta 2022 i leith.
- 14.17** Rinneadh athbhreithniú don scrúdú seo ar shampla a roghnaíodh go randamach de 25 chás a phróiseáil an Rannóg Scóipe in 2021. Chinn an fhoireann scrúdaithe, i ngach cás a athbhreithníodh, go ndearnadh imscrúdú ar na cúig phríomhthoisic go léir chun stádas fostaíochta a chinneadh, beag beann ar cibé acu an raibh nó nach raibh frithpháirteachas oibleagáide ann. Taifeadadh i ngach cáschomhad fianaise ar cosúil go bhfuil sí ábhartha ó thaobh an chinnidh, lena n-áirítear fianaise a bailíodh in agallaimh leis an oibrí agus leis an bhfostóir.

14.18 Féadfaidh an t-oibrí nó an fostóir achomharc a dhéanamh chuig an Oifig Achomhairc Leasa Shóisialaigh maidir le cinntí stádais fostaíochta a rinne an Rannóg Scóipe. I measc samplaí de chinntí stádais fostaíochta a ndearnadh achomharc ina n-aghaidh tá cásanna a bhaineann le cé acu atá nó nach bhfuil oibrí fostaíthe nó féinfhostaithe; cé acu ba cheart nó nár cheart d'oibrí san earnáil phoiblí a bheith in aicme A nó in aicme D; an t-aicmiú cuí do stiúrthóirí cuideachta; agus achomhairc maidir le ranníocaíochtaí deonacha ÁSPC.

14.19 Sa tréimhse 2017 go 2021, dhéantaí thart ar 21 achomharc in aghaidh cinntí faoi chúrsaí fostaíochta/féinfhostaíochta ar an meán gach bliain (féach Fíor 14.3).

Fíor 14.3 Inárachaitheacht torthaí achomhairc maidir le stádas fostaíochta

Foinse: An Oifig Achomhairc Leasa Shóisialaigh

Stádas fostaíochta a chinneadh i ndlínsí eile

14.20 Níl na saincheisteanna agus na hábhair imní maidir le stádas fostaíochta a chinneadh teoranta d'Éirinn.¹ Sa Ríocht Aontaithe, tá uirlis ar líne curtha ar fáil ag HM Revenue and Customs ó 2017 i leith ('Check Employment Status Test' nó CEST) lena húsáid ag oibríthe agus fostóirí chun cabhrú le stádas fostaíochta a chinneadh. Cuireann uirlis CEST ceisteanna a bhaineann leis na socruithe conarthacha agus cleachtais oibre agus tugtar aghaidh ar na príomhthosca céanna (amhail frithpháirteachas oibleagáide) agus atá sa chód.

14.21 Tá rún daingean ag HM Revenue and Customs glacadh leis an toradh a chuireann an uirlis CEST ar fáil, ar choinníoll go bhfuil an fhaisnéis a cuireadh isteach cruinn agus go n-úsáidtear an uirlis de réir na treorach a cuireadh ar fáil. Mar sin féin, ní sholáthraíonn an uirlis toradh i ngach cás. Mar shampla, níor tháinig sí ar thoradh i thart ar 20% de na cásanna sa tréimhse ó 2019 go 2021.

¹ I measc na samplaí tá: cás Uber BV in aghaidh Aslam sa Ríocht Aontaithe; an Spáinn, ina raibh dlí á achtú lena n-aithnítear marcaigh seachadta bia mar fhostaithe ('Dlí na Marcach'); agus an Ísiltír, inar rialaigh an Chúirt Achomhairc go bhfuil oibríthe Deliveroo i dteideal conradh fostaíochta a bheith acu.

14.22 I gcainteanna leis an bhfoireann scrúdaithe, leag an Roinn béim ar an mbreithiúnas atá riachtanach chun stádas fostaíochta a chinneadh, mar gheall ar an éagsúlacht leathan socruithe oibre atá ann agus an gá atá le dearcadh an oibrí agus an fhostóra araon a lorg. Dúirt an Roinn an méid seo a leanas

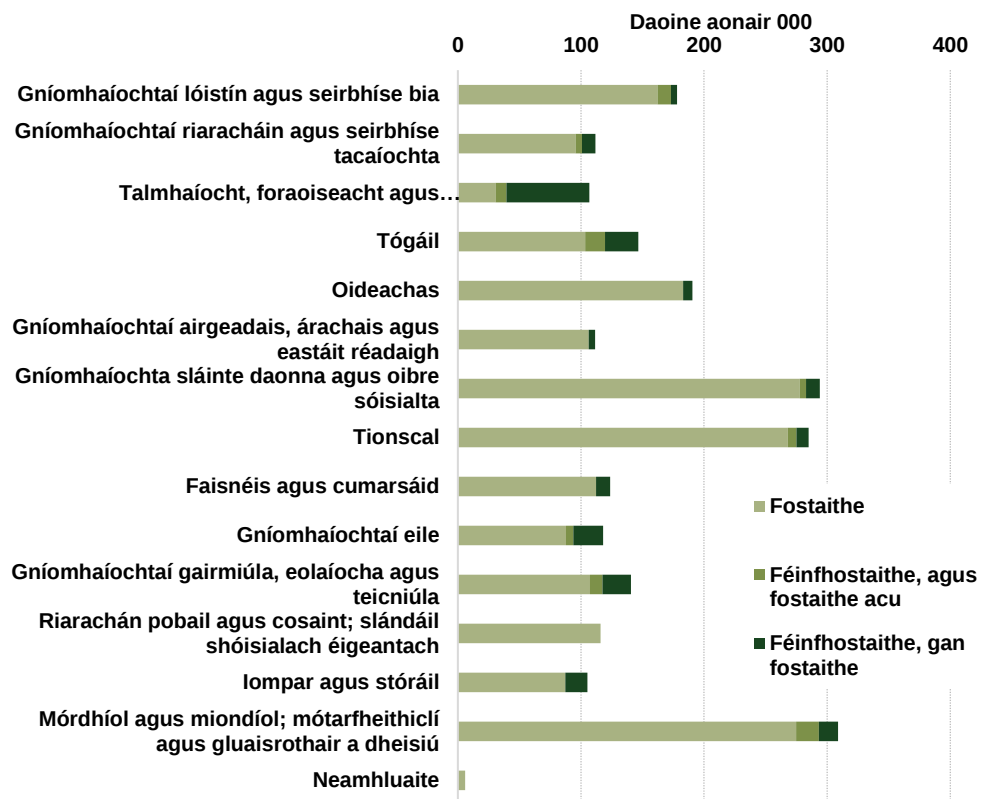
- tugann athbhreithniú mionsonraithe ón Rannóg Scóipe dearbhú níos fearr ar shocruithe casta maidir le stádas fostaíochta oibrí ná mar a thugtar trí phróiseas uathoibrithe
- i gcás nach bhfuil socruithe oibrí chomh casta sin, is féidir leis an oibrí na tosca atá leagtha amach sa chód a úsáid chun cabhrú leis a stádas ceart a bhunú agus filleadh ar an Rannóg Scóipe má bhíonn aon amhras fós ann.

Cá mhéad duine dífhostaithe atá ann sa Stát?

Meastacháin an tSuirbhé ar an bhFórsa Saothair maidir le féinfhostaíocht

14.23 Bunaithe ar shuirbhéanna ráithiúla ar an bhfórsa saothair, soláthraíonn an Phríomh-Oifig Staidrimh (CSO) meastacháin rialta ar an líon fostaithe agus ar a stádas fostaíochta. Ag deireadh na bliana 2019, mheas an Phríomh-Oifig Staidrimh go raibh thart ar 2.4 milliún duine aonair fostaithe nó féinfhostaithe i ngeilleagar na hÉireann (Fíor 14.4).¹

Fíor 14.4 Líon na ndaoine atá ag obair i ngeilleagar na hÉireann de réir earnála, Ráithe 4 2019^a

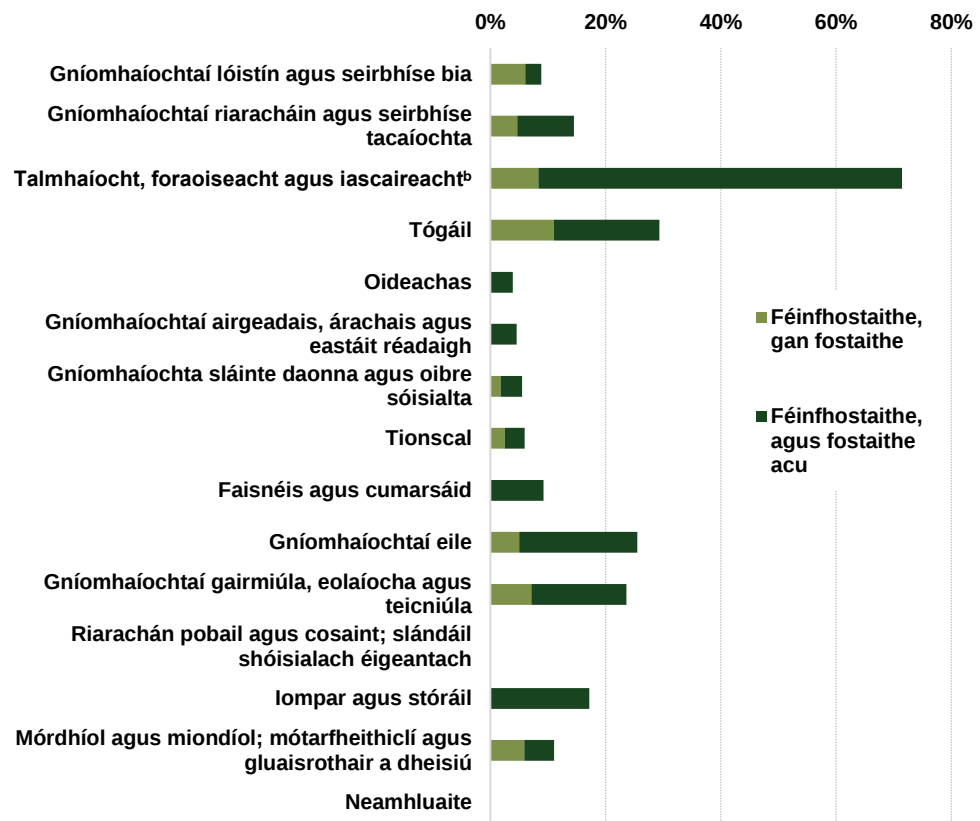
¹ Úsáideadh sa scrúdú 2019 mar bhliain tagartha chun tionchar na paidéime a sheachaint nuair a bhí líon na ndaoine féinfhostaithe agus luach a n-ioncam á n-áireamh.

Foinse: An Phríomh-Oifig Staidrimh. Anailís ó Oifig an Ard-Reachtair Cuntas agus Ciste.

Nótaí: a Déantar an t-aicmiú de réir struchtúir NACE (Nomenclature générale des Activités économiques dans les Communautés Européennes), arb é an struchtúr um aicmiú staidrimh le haghaidh gníomhaíochtaí eacnamaíocha san Eoraip é. Níl oibríthe ardáin aicmithe go leithleach faoi struchtúr NACE.
b San earnáil seo, áirítear breis agus 5,000 duine féinfhostaithe gan aon fhostaithe a bhí ag obair do ghaolta.

14.24 Léiríonn sonraí na Príomh-Oifige Staidrimh gur fostaithe iad thart ar 2 mhilliún (86%) duine, go bhfuil 99,000 duine (4%) féinfhostaithe agus fostaithe acu agus go bhfuil 244,000 duine (10%) féinfhostaithe gan fostaithe acu (lena n-áirítear daoine a chuidíonn le gaol). Ní haon ionadh go bhfuil an céatadán oibríthe féinfhostaithe is airde sa talmhaíocht, san fhoraoiseacht agus san iascaireacht (71%). Is iad na hearnálacha eile a bhfuil rátaí arda féinfhostaíochta acu ná tógáil (29%); gníomhaíochtaí gairmiúla, eolaíocha agus teicniúla (24%); iompar agus stóráil (17%); agus an chatagóir ghinearálta 'gníomhaíochtaí eile' (26%) (féach Fíor 14.5).

Fíor 14.5 Rátaí féinfhostaíochta (daoine féinfhostaithe a bhfuil fostaithe acu agus nach bhfuil fostaithe acu), de réir earnála, Ráithe 4 2019^a

Foinse: An Phríomh-Oifig Staidrimh. Anailís ó Oifig an Ard-Reachtair Cuntas agus Ciste.

Nótaí: a Rinneadh an t-aicmiú de réir struchtúr NACE.

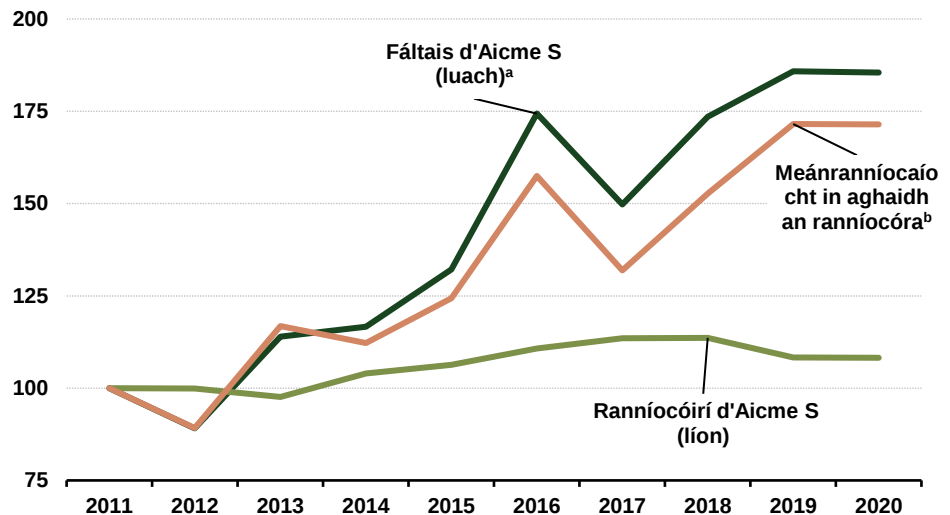
b San earnáil seo, áirítear le daoine féinfhostaithe nach bhfuil aon fhostaithe acu breis agus 5,000 duine aonair a bhí ag obair do ghaolta.

Meastacháin ÁSPC ar fhéinfhostaíocht

14.25 Léiríonn sonraí ón gcóras ÁSPC go bhfuil méadú measartha tagtha ar líon na ndaoine atá aicmithe in aicme S le deich mbliana anuas. In 2020, bhí líon na ranníocóirí d'aicme S — 351,000 duine — thart ar 8% níos airde ná mar a bhí in 2011 (féach Fíor 14.6). I gcodarsnacht leis sin, bhí an t-ioncam a bailíodh trí ranníocaíochtaí a bhaineann le haicme S in 2020 86% níos airde ná mar a bhí in 2011, rud a léiríonn méadú suntasach i meántuilleamh ranníocóirí Aicme S i rith na tréimhse.

- 14.26** Bhí ranníocóirí ÁSPC d'Aicme S freagrach as 11% de na ranníocóirí ÁSPC go léir in 2020. Mar léiriú ar na rátaí ranníocaíochta ísle i measc ranníocóirí d'Aicme S, bhí na fáltas ó ranníocaíochtaí a bhaineann le haicme ÁSPC freagrach as 6% de na fáltas ÁSPC go léir a bailíodh in 2020.

Fíor 14.6 Fáltas ÁSPC d'Aicme S agus líon na ranníocóirí, 2011 go 2020, innéacsaithe go 2011

Foinse: An Roinn Coimirce Sóisialaí. Anailís ó Oifig an Ard-Reachtair Cuntas agus Ciste.

- Nótaí:
- a Baineann luach na bhfáltas d'aicme S le haghaidh gach bliana leis an mbliain fhioscach roimhe sin, i.e., tá fáltas 2020 bunaithe ar ioncam trádála 2019.
 - b Léiríonn an mheánranníocaíocht in aghaidh an ranníocóra na ranníocaíochtaí a fuarthas agus líon na n-oibrithe d'aicme S sa bhliain sin.

1 Úsáideadh 2019 sa scrúdú mar bhliain tagartha chun tionchar na paidéime a sheachaint nuair a bhí líon na ndaoine a taifeadadh mar dhaoine féinfhostaithe agus luach a n-ioncam á n-áireamh.

2 I sonraí na gCoimisinéirí Ioncaim, is é cód NACE an duine aonair an ceann a roghnaigh an cáiníocóir tráth an chlárúcháin cáin (le nuashonruithe ó am go chéile i ndiaidh chásobair na gCoimisinéirí Ioncaim).

3 Tá figiúirí na gCoimisinéirí Ioncaim ceaptha ar bhonn aonaid cáin, áit a bhféadfadh aonad amháin seasamh do dhuine aonair amháin nó beirt — duine aonair a bhfuil aon stádas pearsanta aige a ndéantar measúnú aonair air nó lánúin atá pósta nó atá i bpáirtnéireacht shibhialta a roghnaigh go ndéanfaí measúnú comhpháirteach orthu.

4 Dúirt na Coimisinéirí Ioncaim go mbunódh siad grúpa oibre leis an bPríomh-Oifig Staidrimh chun ullmhú don chéad nuashonrú eile ar NACE atá le cur i bhfeidhm in 2025. Tabharfaidh sé sin leis ailiúniú úsáid NACE a fheabhsú chun críocha staidrimh.

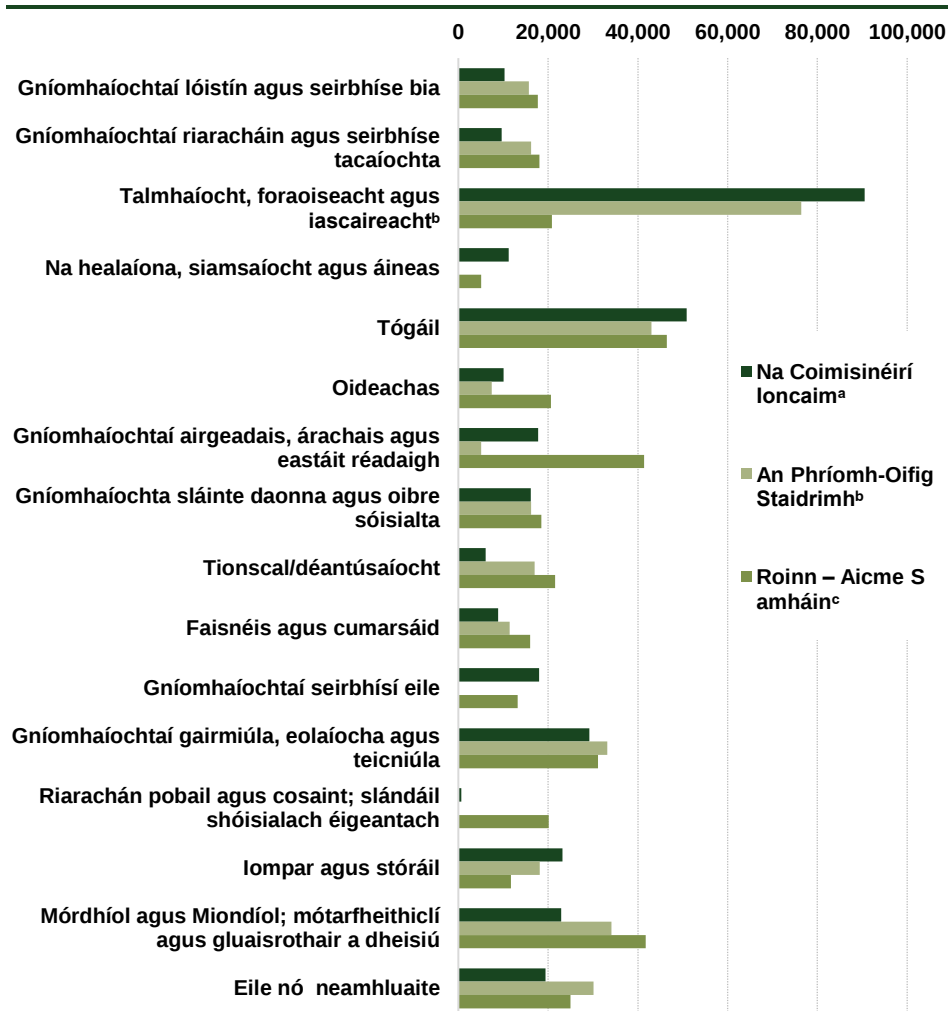
Meastacháin na gCoimisinéirí Ioncaim ar fhéinfhostaíocht

- 14.27** Ar leithligh, úsáideann na Coimisinéirí Ioncaim sonraí ó thuairisceáin chánach ioncaim gach duine fhéinmheasúnaithe sa Stát (tuairisceáin Fhoirm 11) chun féinfhostaíocht a shainaithint. Áirítear leis sin cáiníocóirí nach ndéanann trádáil (e.g., stiúrthóirí cuideachta, iad siúd a fhaigheann infheistíocht eachtrach nó ioncam cíosa) agus nach bhfuil i mbaol maidir le mí-aicmiú fostaíochta dá bharr. Thug na Coimisinéirí Ioncaim le fios go bhfuil na sonraí sin mar phríomhthaca acu maidir le measúnú riosca agus maidir le hidirghabhálacha comhlíonta.

Comparáid idir meastacháin

- 14.28** Sholáthair an Roinn (bunaithe ar líon na dtuairisceáin ÁSPC agus ar thaifead na Roinne ar an earnáil fostaíochta ba dhéanaí a bhí ar eolas) agus na Coimisinéirí Ioncaim (bunaithe ar thuairisceáin Fhoirm 11) sonraí 2019 ar líon na ndaoine féinfhostaithe, de réir earnála.^{1,2} Tá líon foriomlán na ndaoine féinfhostaithe mórán mar a chéile: léiríonn figiúirí na Príomh-Oifige Staidrimh go raibh 324,000 duine féinfhostaithe; léiríonn figiúirí ioncaim go raibh 345,000 duine féinfhostaithe (agus €18.3 billiún tuairiscithe mar ioncam trádála in 2019); agus léiríonn an Roinn go raibh 369,000 duine féinfhostaithe.³ Léiríonn sé sin difríocht 14% idir na meastacháin ab ísle agus ab airde.
- 14.29** Mar sin féin, tá éagsúlacht an-suntasach ann laistigh d'earnálacha eacnamaíocha faoi leith idir na trí fhoinsé faisnéise (féach Fíor 14.7).⁴

Fíor 14.7 Líon na ndaoine atá aicmithe mar dhaoine féinfhostaithe, de réir earnála, in 2019 — sonraí na Príomh-Oifige Staidrimh a chur i gcomparáid le sonraí na Roinne Coimirce Sóisialaí agus na gCoimisinéirí Ioncaim

Foinse: An Roinn Coimirce Sóisialaí, an Phríomh-Oifig Staidrimh, agus na Coimisinéirí Ioncaim. Anailís ó Oifig an Ard-Reachtair Cuntas agus Ciste.

Nótaí: Bunús anailíse agus toimhdí

- Baineann sonraí ó na Coimisinéirí Ioncaim le daoine a chomhdaigh tuairisceáin Fhoirm 11 don bhliain 2019 inar comhlánaíodh painéil trádála don earnáil ábhartha. Tá na sonraí sin ar bhonn aonaid cánach, trína bhféadfadh aonad amháin seasamh do dhuine aonair a ndéantar measúnú aonair air nó do lánúin a roghnaigh go ndéanfaí measúnú comhpháirteach orthu.
- Faightear sonraí na Príomh-Oifige Staidrimh ó thorthaí an tsuirbhé ar an bhfórsa saothair do R4 2019 (ní don bhliain iomlán). Áirítear sna figiúirí don earnáil talmhaíochta, foraoiseachta agus iascaireachta thart ar 5,000 duine a bhí ag cabhrú le gaol leo.
- Baineann sonraí na Roinne le tuairisceáin ÁSPC d'aicme S a rinneadh do 2019 — deir an Roinn go sainráite go bhfuil an miondealú earnála ar ranníocaíochtaí ÁSPC bunaithe ar chód gníomhaíochta eacnamaíche na hearnála fostaíochta is déanaí atá ar eolas agus b'fhéidir nach léiríonn sé earnáil an ranníocóra sa bhliain tagartha.

14.30 Luaigh an Roinn go bhfuil roinnt cúiseanna leis an éagsúlacht seo, mar shampla

- tá sonraí na Roinne bunaithe ar chód gníomhaíochta eacnamaíche na hearnála fostaíochta is deireanaí atá ar eolas mar atá le fáil ar chórais riaracháin na Roinne, agus, mar sin, b'fhéidir nach léireodh siad earnáil an rannócóra sa bhliain tagartha
- féadfaidh duine tuairisceán a sheoladh chuig na Coimisinéirí Ioncaim gan aon dliteanas ÁSPC a bheith air mar go bhfuil a ioncam faoi bhun na tairsí €5,000
- féadfar daoine a bhfuil níos mó ná foinse ioncaim amháin acu ó eárnálacha eacnamaíocha éagsúla a aicmiú ar bhealaí éagsúla i sonraí na Roinne, na gCoimisinéirí Ioncaim nó na Príomh-Oifige Staidrimh
- maidir le daoine a fhaigheann íocaíochtaí ó Chiste Scoir Ceadaithe, atá faoi dhliteanas aicme S a foc ar na híocaíochtaí sin, féadfar iad a aicmiú i sonraí na Roinne mar dhaoine féinfhostaithe in earnáil na seirbhísí airgeadais bunaithe ar chód gníomhaíochta eacnamaíche riarthóir an chiste.¹

14.31 Soláthróidh athruithe a dhéanfar ar an suirbhé ar an bhfórsa saothair a rinne an Phríomh-Oifig Staidrimh tuilleadh faisnéise ar líon na ndaoine aonair féinfhostaithe atá i gcleithiúnas go heacnamaíoch.² Tá sé ráite ag an Roinn go rachaidh sí i dteagmháil leis an bPríomh-Oifig Staidrimh chun athbhreithniú a dhéanamh ar na sonraí sin, toisc go bhfuil sí ag súil gur dóichí go mbeidh mí-aicmiú ÁSPC le sonrú maidir leis an gcatagóir seo, agus lena fháil amach cé chomh húsáideach is atá sé maidir le hanailís eárnála.

14.32 Teastaíonn níos mó cinnteachta maidir leis an leibhéal féinfhostaíochta i ngach earnáil den gheilleagar chun bonn eolais a chur faoi anailís riosca agus faoi ghníomhaíocht spriocdhírthe comhlíonta.

Cén fáth a n-íocann daoine aonair áirithe nach fostaithe iad cáin ar bhonn ÍMAT?

14.33 Tá an Roinn freagrach as aicme ÁSPC a chinneadh agus tá na Coimisinéirí Ioncaim freagrach as an sceideal cuí a chinneadh chun críocha íocaíochta cánach ioncaim. Níl cinneadh eagraíochta amháin ceangailteach ar an eagraíocht eile, agus is cosúil corruair go mbeidh difríocht idir an cinneadh maidir le stádas fostaíochta. Mar shampla

- **Teagascóirí baile** — Tá comhaontú riaracháin i bhfeidhm ag an Roinn Oideachais leis na Coimisinéirí Ioncaim á rá gurb amhlaidh, cé go bhfuil teagascóirí baile faoi réir ÁSPC d'aicme S (féinfhostaithe don Roinn), a asbhaintear cáin ioncaim agus ÁSPC faoin gcóras ÍMAT (an dóigh a ndéileálann na Coimisinéirí Ioncaim le fostaithe) agus nach gcaithfidh an teagascóir tuairisceán ioncaim a chomhdú ach amháin i gcás go bhfuil ioncam eile á fháil aige.
- **Cróinéirí** — Ó thaobh na gCoimisinéirí Ioncaim de, féadfar gach íocaíocht le cróinéirí, a eascraíonn ina gcáil mar shealbhóirí oifige, a mhuirearú i leith cáin ioncaim faoi sceideal E agus tá siad faoi réir asbhaintí ag an bhfoinse faoin gcóras ÍMAT, i.e., déileáiltear leo ar aon dul le fostaí. Measann an Roinn gur 'sealbhóir oifige' é cróinéir, atá faoi réir ÁSPC d'aicme M.

14.34 I gcás an dá shampla, tá sé sonraithe ag na Coimisinéirí Ioncaim gur sásra bailithe cánach agus ranníocaíochtaí is ea an córas ÍMAT, agus ní thugann leithroinnt duine ar sceideal E chun críocha bailithe cánach aon chearta fostaíochta ná aon stádas fostaíochta chun críocha ÁSPC.

1 Tá dáiltí ó Chistí Scoir Ceadaithe faoi réir ÍMAT. I gcás nach duine inmhuirir an faighteoir, ní bheidh sé le feiceáil sna sonraí de chuid na gCoimisinéirí Ioncaim a úsáidtear i bhFíor 14.7. I gcás gur duine inmhuirir é an duine, léireodh Fíor 14.7 a phríomhfhoinsé ioncaim.

2 Sainmhínítear daoine 'féinfhostaithe atá i gcleithiúnas go heacnamaíoch' mar dhaoine féinfhostaithe gan fostaithe, nach bhfuil acu ach cliant amháin (nó príomhchliant amháin), agus a gcinneann cliant amháin (nó an príomhchliant amháin) na huaireanta oibre.

- 14.35** Tá socruithe cánach neamhchaighdeánacha molta ag na Coimisinéirí Ioncaim d'oibrithe féinmheasúnaithe ardáin/poistíneachta trí cháin a ghearradh ar ioncam a thuilltear ar bhonn ÍMAT, chun níos mó cinnteachta a sholáthar maidir lena ndliteanas ag deireadh na bliana.¹ Faoi na socruithe sin, ríomhfaidh na riarthóirí ardáin an cháin a bheadh le coinneáil siar ó gach íocaíocht leis an oibrí trí stádas cánach siarchoinneálaí pearsantaithe an duine aonair a fhiosrú trí chomhéadan slán freagrúil de chuid na gCoimisinéirí Ioncaim. Ní mór stádas fostaíochta chun críocha ÁSPC a chinneadh as féin.

Anailís le déanaí ar thionchar cuideachtaí idirghabhála agus féinfhostaíocht mhí-aicmithe

- 14.36** Bhí sé mar aidhm le tuarascáil chomhpháirteach a sholáthair an Roinn, na Coimisinéirí Ioncaim agus an Roinn Airgeadais in 2018 meastachán a dhéanamh ar an gcaillteanas féideartha cánach ioncaim agus ÁSPC de bharr struchtúir de chineál idirghabhála agus socruithe áirithe féinfhostaíochta.² Cuireadh san áireamh sa tuarascáil na sonraí a bhí ar fáil ón bPríomh-Oifig Staidrimh agus sonraíodh inti nach bhfuil aon sonraí cainníochtúla ar mhinicíocht na fostaíochta faoi cheilt (nó mí-aicmithe) in Éirinn.
- 14.37** I mí an Mheithimh 2021, rinne an Comhchoiste um Chosaint Shóisialach, Forbairt Pobail agus Tuaithe agus na hOileáin scrúdú ar shaincheist na féinfhostaíochta 'bréagaí', i.e., mí-aicmiú stádais fostaíochta. Moladh sa tuarascáil scrúdaithe gur cheart don Roinn, i gcomhar leis an bPríomh-Oifig Staidrimh, creat a fhorbairt chun sonraí a bhailiú maidir le réimsí fostaíochta lena mbaineann baol féideartha go mbeadh féinfhostaíocht bhréagach ann. Dúirt an Roinn go mbeidh na sonraí breise ó leasuithe a rinneadh le déanaí ar shuirbhé fórsa saothair na Príomh-Oifige Staidrimh faisnéiseach maidir leis sin.

Gníomhaíocht comhlíonta chun aghaidh a thabhairt ar na rioscaí a bhaineann le mí-aicmiú stádais fostaíochta

- 14.38** Ní dhearna an Roinn ná na Coimisinéirí Ioncaim meastachán ar an gcaillteanas féideartha ranníocaíochtaí ÁSPC mar gheall ar mhí-aicmiú stádais fostaíochta, i.e., an 'bhearna cánach'. Luaigh siad go bhfuil sé sin ar an mbonn nach gcuideodh meastachán na bhfigiúirí sin leo a bhfreagairt don riosca a spriocdhíriú agus gur fearr na hacmhainní a bhaineann le cleachtaí den sórt sin a dhéanamh a úsáid chun dul i ngleic leis na rioscaí éagsúla a sainaithníodh faoina gcláir chomhlíonta.
- 14.39** In 2019, rinne na Coimisinéirí Ioncaim, i gcomhar leis an Roinn agus WRC, sraith imscrúduithe gan réamhfhógra ar láithreáin tógála.³ As 6,650 oibrí a ndearnadh athbhreithniú ar a stádas fostaíochta le linn na n-imscrúduithe, fuarthas amach go raibh 94% díobh in ord. Sainaithníodh níos lú ná 300 oibrí (4.5%) mar oibrí neamhchláraithe, agus aicmíodh go cuí iad mar fhostaithe nua Aicme A. Fuarthas amach go raibh níos lú ná 100 oibrí (1.5%) aicmithe go mícheart chun críocha ÁSPC, agus athaicmíodh iad go haicme A.
- 14.40** Tugtar le fios sna torthaí sin nach bhfuil mí-aicmiú oibrithe san earnáil tógála mar oibrithe féinfhostaithe forleathan agus go bhféadfadh oibrithe neamhchláraithe a bheith ina bhfadhb níos suntasaí san earnáil.

¹ Na Coimisinéirí Ioncaim, Aighneacht chuig an gCoimisiún um Chánachas agus Leas, Eanáir 2022.

² Úsáid struchtúir de chineál idirghabhála agus socruithe féinfhostaíochta: impleachtaí maidir le hárachas sóisialach agus ioncam cánach, An Roinn Coimirce Sóisialaí, an Roinn Airgeadais agus na Coimisinéirí Ioncaim, 2018.

³ Tugadh beagnach gach cuairt ar láithreáin tógála gan réamhfhógra.

Gníomhaíocht comhlíonta AISF na Roinne

- 14.41** Bunaíodh Aonad Imscrúdaithe Stádais Fostaíochta (AISF) na Roinne i mí Lúnasa 2019, agus is é an aidhm leis mí-aicmiú stádais fostaíochta a bhrath agus a imscrúdú. Díríonn AISF ar fhostóirí agus ar earnálacha sonracha araon.
- 14.42** Suas go mí na Bealtaine 2022, níor bhain AISF úsáid as sampláil randamach chun cásanna a roghnú lena n-imscrúdú. Is é cur chuige reatha AISF, bunaithe ar threochtaí fostaíochta agus foinsí eile faisnéise, spriocdhírú ar earnálacha is ábhar spéise maidir le gníomhaíocht comhlíonta.¹
- 14.43** Shonraigh an Roinn, toisc go bhfuil AISF fós ag céim luath dá fheidhmiú, gur dhírigh sé go príomha ar an earnáil tógála agus ar an earnáil meán/iriseoireachta agus go spriocdhíreodh sé ar earnálacha eile le himeacht ama.
- 14.44** Socraíonn an Roinn spriocanna bliantúla maidir le himscrúduithe fostóra agus comhlíonadh ÁSPC ag cigirí leasa shóisialaigh (CLSanna), lena n-áirítear gníomhaíocht AISF. Cé nach ndearnadh cuid shonrach de na spriocanna sin a leithdháileadh ar AISF go dtí seo, tá sé beartaithe ag an Roinn é sin a dhéanamh do 2023.
- 14.45** Go dtí seo, tá líon na mball foirne a leithdháileadh ar AISF íseal — óna bhunú go tús 2022, bhí idir seisear agus naonúr ball foirne san iomlán ann. I mí an Mheithimh 2021, cheadaigh Bord Bainistíochta na Roinne méadú de dháréag oifigeach do AISF, chomh maith le seisear ball foirne don Rannóg Scóipe; is é atá beartaithe na chéad cheithre phost AISF a líonadh ó mhí Mheán Fómhair 2022.
- 14.46** Óna bhunú go mí an Mheithimh 2022, rinne AISF athbhreithniú ar bhreis is 500 fostóir agus a gconraitheoirí ar fud earnálacha éagsúla. I ndiaidh na n-athbhreithnithe sin, cuireadh tús le 311 imscrúdú (féach Fíor 14.8). Faoi mhí Lúnasa 2022, bhí 167 gcinn de na himscrúduithe curtha i gcrích. Mar thoradh air sin, athaicmíodh 93 oibrí chun críocha ÁSPC agus sainithníodh riaráistí dar luach iomlán €811,000 (€8,720 ar an meán in aghaidh an oibrí).
- 14.47** As an 167 n-imscrúdú a cuireadh i gcrích, bhí 34 chás ar achomharc amhail mí Lúnasa 2022 — baineann formhór (65%) de na hachomhairc sin leis an earnáil meán/iriseoireachta.

¹ Spriocdhíríonn AISF ar fhostóirí lena n-iniúchadh, agus tosca amhail iad seo a leanas á gcur san áireamh

- sonraí agus faisnéis a chros-seiceáil leis na Coimisinéirí Ioncaim
- atreoruithe ó chigirí eile leasa shóisialaigh
- ábhair imní a ardaíonn ceardchumainn nó comhlachtaí eile
- cé acu is dócha nó nach dócha go mbeidh oibrithe imeallaithe atá ar phá íseal agus atá i mbaol dúshaothraithe ag baint leis an gcineál fostaíochta
- cé acu atá nó nach bhfuil leitheadúlacht na féinfhostaíochta leis an bhfostóir nó leis an earnáil sin i bhfad níos mó ná leitheadúlacht na féinfhostaíochta le fostóirí nó earnálacha inchomparáide eile.

Fíor 14.8 Imscrúduithe AISF a tosaíodh ó mhí Lúnasa 2019 go mí an Mheithimh 2022, de réir earnála — stádas amhail mí Lúnasa 2022

Earnáil	Líon na n-imscrúduithe a tosaíodh	Líon na n-imscrúduithe atá ar siúl	Líon na n-imscrúduithe a cuireadh i gcrích	Líon na n-oibríthe a athaicmíodh	Riaráistí ÁSPC a gearradh ar fhostóirí €000
Na meáin/iriseoireacht	110	28	82	50	452
Tógáil	104	82	22	9	104
Tionscal feola	33	18	15	5	13
Sláinte/folláine	12	3	9	4	1
Foraoiseacht/talmhaíocht	5	1	4	—	—
Monaraíocht	2	—	2	2	33
Seirbhísí ilghnéitheacha	29	10	19	15	119
Ilghnéitheach eile	16	2	14	8	89
Iomlán	311	144	167	93	811

Foinse: An Roinn Coimirce Sóisialaí

14.48 Le linn 2021, chríochnaigh AISF imscrúduithe ar 90 oibrí a bhí in aicme S chun críocha ÁSPC. Ba é toradh na n-imscrúduithe gur athaicmigh an Rannóg Scoípe 40 oibrí (44%) mar aicme A; deimhníodh go raibh an 50 oibrí eile (56%) in aicme S.¹ Bhain na himscrúduithe le daoine aonair a d'oibrigh do 40 fostóir difriúil – rinne 19 nduine de na fostóirí (47%) oibrí amháin nó níos mó a athaicmiú go haicme A agus bhí oibríthe ag 23 fhostóir (57%) ar deimhníodh go raibh siad in aicme S.²

14.49 Le linn imscrúdaithe, féadfaidh fostóir aontú glacadh le measúnú AISF agus oibríthe mí-aicmithe a aistriú go haicme A (fostaithe) gan aon ghá le cinneadh ón Rannóg Scoípe. Sa tréimhse ó 2019 go Meitheamh 2022, d'aistrigh 117 n-oibrí ó aicme S go haicme A (nach bhfuil san áireamh i bhFíor 14.8 thuas). Bhain na cásanna sin leis an earnáil tógála, agus gearradh riaráistí ÁSPC €323,000 ar fhostóirí (€2,760 ar an meán in aghaidh an duine athaicmithe).

14.50 Is iad na Coimisinéirí Ioncaim an gníomhaire bailithe le haghaidh ranníocaíochtaí ÁSPC, lena n-áirítear riaráistí ranníocaíochtaí ar bith ó fhostóirí a eascraíonn as mí-aicmiú oibríthe. Nuair a thugtar cinneadh na Rannóige Scoípe chun críche, eisíonn AISF fógra comhlíonta chuig an bhfostóir. Cuireann an Roinn na Coimisinéirí Ioncaim ar an eolas freisin maidir le leasuithe ar an aicme ÁSPC agus nuair atá ÁSPC sa bhreis infhaighte.

Obair comhlíonta mí-aicmithe lasmuigh de AISF

14.51 Chomh maith leis an bhfoireann AISF thuasluaite, tá thart ar 350 cigire eile leasa shóisialaigh ann ar fud na Roinne, ina gcuimsítear

- 256 chigire ghinearálta leasa shóisialaigh
- 99 gcigire leasa shóisialaigh de chuid an Aonaid Imscrúdaithe Speisialta (AIS).

¹ Bhain ceann amháin den 90 imscrúdú le cás inar roghnaíodh an t-oibrí lena imscrúdú mar gheall ar ranníocaíochtaí aicme S roimhe seo ach go raibh ranníocaíochtaí Aicme A á ndéanamh aige tráth a tosaíodh an t-imscrúdú.

² I gcás beirt fhostóirí, rinneadh imscrúdú ar go leor oibríthe i gcás gur deimhníodh go raibh roinnt oibríthe in aicme A agus gur deimhníodh go raibh roinnt in aicme S.

14.52 Áirítear le ról na gcigirí 'ginearálta' imscrúdú a dhéanamh ar chásanna roghnaithe ina n-éilítear sochar nó liúntas, imscrúdú a dhéanamh ar chalaois amhrasta agus neamhrialtachtaí braite, agus cigireachtaí a dhéanamh ar fhostóirí lena chinntiú go bhfuil an córas ÁSPC á chomhlíonadh acu. Ceanglaítear ar éilitheoirí agus ar fhostóirí aon fhaisnéis nó doiciméid a mheastar a bhaineann leis an imscrúdú a thabhairt don chigire. Is é cuspóir na gcigirí in AIS calaois agus mí-úsáid leasa shóisialaigh a imscrúdú — lena n-áirítear cásanna ina líomhnaítear go bhfuil duine éigin ag obair agus ag déanamh éilimh ag an am céanna.

14.53 In 2021, rinne cigirí thart ar 6,600 athbhreithniú ar fhostóirí agus ÁSPC. Mar sin féin, níl obair na gcigirí sin dírithe go príomha ar mhí-aicmiú fostaíochta a bhrath, cé go bhféadfaí cásanna den sórt sin a bhrath — níl aon mhiondealú ar fáil maidir le líon na n-athbhreithnithe ar stádas fostaíochta atá déanta ag cigirí ginearálta. Nuair a dhéanann cigirí imscrúduithe ar stádas fostaíochta, cuirtear a dtuarascálacha faoi bhráid na Rannóige Scóipe lena gcinneadh. Níor tháinig 20 ceann den 110 gcinneadh fhoirmiúla de chuid na Roinne Scóipe in 2021 de réir Fíor 14.2 as obair AISF — dúirt an Roinn gur tháinig formhór na gcinntí sin agus na 67 gcinneadh chomhairleacha ó na cigirí. I gcás go n-éiríonn imscrúdú áitiúil casta nó gur dócha go mbeidh tionscadal ar scála níos mó mar thoradh air, féadfaidh cigirí iarraidh ar AISF imscrúdú a dhéanamh.

Gníomh ag an Roinn chun aghaidh a thabhairt ar thorthaí mí-aicmithe ina cuid oibre comhlíonta

14.54 Rinne AISF tástáil rialaithe spriocdhírthe seachas tástáil rialaithe randamach, agus tá líon na gcásanna a ndéanann AISF athbhreithniú orthu fós i bhfad níos lú ná mar a bheadh de dhíth chun meastacháin iontaofa a bhunú ar mhinicíocht an mhí-aicmithe oibrithe.

14.55 I dtionscadal a rinne AISF, rinneadh anailís ar chásanna a rinne sé sa tréimhse go mí Mheán Fómhair 2021 a bhí dírithe ar shaintréithe oibrithe a d'fhéadfadh a bheith mí-aicmithe a shainaithint. Shonraigh an Roinn gur tharla sé, go mí na Bealtaine 2022, nár tugadh aon phatrúin nó treochtaí fiúntacha leis na sonraí chun cuidiú le rioscaí a thuair. Tá sé beartaithe aici, áfach, tréithe cásanna imscrúdaithe a thaifeadadh ar bhonn leanúnach lena chinntiú go mbeidh sonraí ar fáil chun bonn eolais a chur faoi imscrúduithe amach anseo. Déanfaidh AISF athscrúdú ar úsáideacht na sonraí nuair a bheidh i bhfad níos mó cinntí maidir le stádas fostaíochta déanta.

Gníomhaíocht comhlíonta na gCoimisinéirí Ioncaim

14.56 Shonraigh na Coimisinéirí Ioncaim gur réimse casta é an t-aicmiú fostaíochta agus nach bhfuil aon phróifíl amháin ag cáiníocóir féinfhostaithe — mar shampla, léirítear an chastacht agus an breithiúnas a theastaíonn i gcás ar a dtugtar Karshan (Midlands) Limited (ag trádáil mar Domino's Pizza) v Na Coimisinéirí Ioncaim (féach larscríbhinn 14D).

- 14.57** Spriocdhíonn na Coimisinéirí loncaim idirghabhálacha comhlíonta agus imscrúduithe bunaithe ar shamhlacha riosca agus dírtéar acmhainní comhlíonta ar na réimsí is mó riosca.¹ Tá sé ráite ag na Coimisinéirí loncaim go bhfuil raon tionscadal déanta acu thar na blianta maidir le hearnálacha gnó ar leith inar cuireadh mí-aicmiú san áireamh mar chuid de na réimsí riosca féideartha a scrúdaíodh. Cé nár sainaithníodh cásanna de mhí-aicmiú forleathan trí na tionscadail sin, cuirfear an fhoghlaím ó thionscadail dá leithéid i bhfeidhm arís ar thionscadail amach anseo chun feabhas a chur ar na nósanna imeachta um spriocdhíriú agus scrúdú riosca. Tá breithniú ar stádas fostaíochta san áireamh in obair bheartaithe comhlíonta na gCoimisinéirí loncaim do 2022.

Conclúidí agus moltaí

- 14.58** D'fhéadfadh mí-aicmiú stádais fostaíochta teacht chun cinn i gcás go n-aicmítear oibrí mar dhuine féinfhostaithe ach go bhfuil tréithe aige mar fhostaí (nó a mhalairt). Príomhthionchar a bhaineann le mí-aicmiú stádais fostaíochta is ea an difríocht idir rátaí ranníocaíochta ÁSPC do dhaoine fostaíthe agus do dhaoine féinfhostaithe. D'fhéadfadh sé go gcaillfí ioncam ranníocaíochta ÁSPC don Chiste Árachais Shóisialaigh (CÁS) mar thoradh air sin, ach d'fhéadfadh sé go mbainfí rochtain ar shochair árachais shóisialaigh san fhadtéarma d'oibrithe mí-aicmithe freisin. Níl aon mheastachán iontaofa ann ar leibhéal an mhí-aicmithe stádais fostaíochta in Éirinn.

Critéir chun stádas fostaíochta a chinneadh

- 14.59** Níl aon sainmhíniú soiléir amháin ann ar na téarmaí 'fostaithe' ná 'féinfhostaithe' i ndlí na hÉireann ná i ndlí an Aontais Eorpaigh. I mí Iúil 2021, d'fhoilsigh an Roinn, na Coimisinéirí loncaim agus an Coimisiún um Chaidreamh san Áit Oibre (WRC) *Cód Cleachtais athbhreithnithe maidir le Stádas Fostaíochta a Chinneadh*. Cé go bhfuil an treoir athbhreithnithe níos cuimsithí ná an treoir a bhí ann roimhe, tá sí fada agus is i mBéarla amháin atá sí foilsithe. Go dtí seo, ní dhearnadh aon mheasúnú ar a mhéid a d'úsáid oibrithe nó fostóirí an cód agus athbhreithniú á dhéanamh ar stádas fostaíochta.

Moladh 14.1

Ba cheart don Roinn, i gcomhairle leis na Coimisinéirí loncaim agus leis an gCoimisiún um Chaidreamh san Áit Oibre, breithniú a dhéanamh ar dheiseanna chun an cód a dhéanamh níos inrochtana. Ba cheart breithniú a dhéanamh freisin ar dheiseanna chun a mhéid a úsáideann agus a thuigeann páirtithe ábhartha an cód a mheas.

Freagra an Oifigigh Cuntasaíochta

Comhaontaithe go páirteach.

Measann an Roinn go léiríonn fad méadaithe an chóid athbhreithnithe go bhfuil sé i bhfad níos cuimsithí ná an treoir roimhe. Chuathas i gcomhairle le raon geallsealbhóirí le linn na céime dréachtaithe, agus scríobhadh agus formáidíodh an cód de réir na dtreoirínte i dteanga shimplí. Ceapann an Roinn, agus comhairle na ngeallsealbhóirí á cur san áireamh agus trí chloí le prionsabail na teanga simplí, go bhfuil an fhaisnéis atá sa chód sách éasca le tuiscint agus go bhfuil sé inrochtana ag oibrithe agus fostóirí a bhfuil spéis acu sa ní. A mhéid a d'fhéadfadh easnamh eolais a bheith inti, is mó an seans go mbaineann sé sin le feachtas ar an bhfaisnéis agus ar an gcód seachas le hábhar nó le hinrochtaineacht an chóid féin.

¹ Úsáideann na Coimisinéirí loncaim a gcóras 'Meastóireacht agus Próifiliú Riosca (REAP)' lena dtuiscint ar rioscaí earnála a fheabhsú agus le foghlaim ó thorthaí tionscadal comhlíonta roimhe.

Mar chuid dá rannpháirtíocht leanúnach leis na Coimisinéirí Ioncaim, leis an gCoimisiún um Chaidreamh san Áit Oibre, agus le geallsealbhóirí eile, breithneoidh an Roinn deiseanna chun an cód a dhéanamh níos inrochtana. Breithneofar freisin deiseanna chun a mhéid a úsáideann agus a thuigeann páirtithe ábhartha an cód a mheas. D'fhéadfadh sé go n-áireofaí leis sin feachtais faisnéise ar mhórsála a rinneadh roimhe seo a réachtáil arís, ag baint úsáid as na meáin shóisialta, chraolta agus chlóite.

Déanfaidh an Roinn machnamh ar an gcód a sholáthar i dteangacha eile.

- 14.60** Tá an Rannóg Scóipe sa Roinn freagrach as stádas fostaíochta a chinneadh chun críocha ÁSPC. Féadfaidh oibrí nó fostóir cinneadh maidir le stádas fostaíochta a iarraidh, nó d'fhéadfadh sé eascirt as obair fhoireann na Roinne, na gCoimisinéirí Ioncaim nó na gcomhlachtaí eile. B'ionann líon na gcinntí maidir le stádas fostaíochta agus idir 70 ceann agus 100 ceann in aghaidh na bliana sa tréimhse 2017 go 2020, ach tháinig méadú suntasach air in 2021, go dtí beagnach 180 cinneadh. Rinneadh díreach os cionn 20 cinneadh a achomharc chuig an Oifig Achomhairc Leasa Shóisialaigh gach bliain.

Méid an mhí-aicmithe stádais fostaíochta

- 14.61** Is cosúil go bhfuil sonraí comhiomlána ar mhéid na féinfhostaíochta sa Stát atá ar fáil ón bPríomh-Oifig Staidrimh, ó na Coimisinéirí Ioncaim agus ón Roinn comhsheasmhach lena chéile, den chuid is mó. Nuair a dhéantar anailís ar bhonn na n-earnálacha eacnamaíochta, áfach, is cosúil go bhfuil difríochtaí suntasacha ann sa líon measta daoine a shainaithnítear mar dhaoine féinfhostaithe in earnálacha eacnamaíochta áirithe. Níl aon anailís thréimhsiúil fhoirmiúil ná aon réiteach ar choinbhleachtaí follasacha ann sna meastacháin.
- 14.62** Cé go ndéanann an Roinn agus na Coimisinéirí Ioncaim imscrúduithe ina spriocdhírítear ar mhí-aicmiú stádais fostaíochta, ní dhearna ceachtar díobh meastachán ar an gcaillteanas féideartha gaolmhar ranníocaíochtaí do CÁS. Bheadh gá le tástáil agus sampláil randamach ar aicmiú líon dóthanach daoine aonair chun leitheadúlacht an mhí-aicmithe fostaíochta a mheas go cruinn.

Moladh 14.2

Ba cheart don Roinn clár athbhreithnithe randamacha ar aicmiú ÁSPC a fhorbairt chun meastacháin iontaofa a bhunú ar mhéid an mhí-aicmithe stádais fostaíochta agus na ranníocaíochtaí cailte a bhaineann le CÁS. D'fhéadfadh clár mar sin cuidiú freisin le samhail riosca a fhorbairt chun gníomhaíocht comhlíonta a spriocdhíriú ar shlí níos fearr.

Freagra an Oifigigh Cuntasaíochta

Comhaontaithe go páirteach.

Déanann cigireacht na Roinne imscrúduithe spriocdhírthe bunaithe ar anailísíocht sonraí, próifiliú earnála agus cásanna a atreoraíonn oibrithe, fostóirí, réimsí scéime eile na Roinne agus na Coimisinéirí loncaim. Déanann sí idirchaidreamh le cigirí na gCoimisinéirí loncaim mar chuid den Aonad Comh-Imscrúdaithe. Ba cheart go bhfeabhsódh feabhsuithe atá beartaithe ar Shuirbhé Fórsa Saothair na Príomh-Oifige Staidrimh cainníochtú líon na ndaoine aonair ‘féinhostaithe atá i gcleithiúnas go heacnamaíoch’, rud a chuideoidh leis an Roinn maidir le himscrúduithe stádais fostaíochta a spriocdhírú tuilleadh. Breathnaítear ar na straitéisí sin mar an úsáid is éifeachtaí as acmhainní agus coinneofar iad mar na príomhchuir chuige i gcónaí. Ina theannta sin, mar chuid den chur chuige sin, déanfar athbhreithnithe gan réamhfhógra ar phríomhearnálacha is ábhar imní amhail an ceann atá leagtha amach i Rannán 14.39. Ní dhéanfar iad sin chun meastacháin iontaofa a bhunú (cé go bhféadfadh siad a bheith ina gcuidiú maidir leis sin) ach déanfar iad mar chuid de chur chuige chun earnálacha ina bhfuil faisnéis éigin ina bhféadfadh mí-aicmiú a bheith ina fhadhb ar leith a shainaithint agus a imscrúdú.

Gníomhaíocht comhlíonta chun mí-aicmiú stádais fostaíochta a bhrath

- 14.63** Bhunaigh an Roinn an tAonad Imscrúdaithe Stádais Fostaíochta (AISF) in 2019 chun díriú ar mhí-aicmiú stádais fostaíochta. Níor chumasaigh leibhéil foirne AISF, áfach, dul chun cinn suntasach a dhéanamh i raon earnálacha. Cheadaigh an Roinn méadú suntasach ar an leibhéal foirne don aonad i mí an Mheithimh 2021. Táthar ag súil go líonfar an chéad cheithre cinn de na poist bhreise i mí Mheán Fómhair 2022. Níl spriocanna sonracha socraithe ag an Roinn fós maidir le líon na n-imscrúduithe atá le déanamh ag AISF.
- 14.64** As an 90 imscrúdú spriocdhírthe a chuir AISF i gcrích in 2021, tháinig athrú ar stádas ÁSPC ó aicme S go haicme A mar thoradh ar 40 ceann (44%) díobh. Cé go raibh an ráta mí-aicmithe sna himscrúduithe spriocdhírthe sin suntasach, ní thugtar aon léiriú sna torthaí ar scála an mhí-aicmithe ar fud an gheilleagair i gcoitinne.
- 14.65** Bhunaigh an Roinn tionscadal chun foghlaim ó thorthaí na n-imscrúduithe a cuireadh i gcrích — cé nach bhfuil tairbhí suntasacha fós ag baint leis an tionscadal sin, d’fhéadfadh sé go soláthródh a oibriú leanúnach léargas luachmhar chun bonn eolais a chur faoi ghníomhaíocht comhlíonta amach anseo.

Moladh 14.3

Ba cheart don Roinn spriocanna bliantúla a leagan síos do AISF maidir le líon na n-imscrúduithe de réir earnála agus a chinntiú go leithdháilfear go leor acmhainní chun na spriocanna sin a bhaint amach.

Freagra an Oifigigh Cuntasaíochta

Comhaontaithe go páirteach.

Socraíonn an Roinn spriocanna bliantúla cheana féin maidir le himscrúduithe fostóra agus comhlíonadh ÁSPC ag cigirí leasa shóisialaigh, lena n-áirítear AISF, agus cuirtear gníomhaíocht comhlíonta ÁSPC i leith na spriocanna sin san áireamh. Cé nach bhfuil cuid shonrach de na spriocanna sin cionroinnte ar AISF go dtí seo, tá sé beartaithe spriocanna ar leith a chionroinnt ar cadre ginearálta SWI agus AISF do 2023.

Cé go bhféachfar ar spriocanna dá leithéid a shocrú de réir earnála, b'fhéidir nach mbeadh aon chiall le hé sin a dhéanamh mar go bhféadfadh sé bac a chur ar an tsolúbthacht a chaithfidh cigireacht na Roinne a úsáid ar bhonn rialta. Cosúil le gach réimse eile den Roinn, déantar monatóireacht ar na leibhéil foirne a shanntar do AISF chun úsáid éifeachtach éifeachtúil na n-acmhainní foirne atá ar fáil a chinntiú.

Iarscríbhinn 14A Aicmí ÁSPC — 2022

Aicme ÁSPC	Cur síos ar na daoine aonair atá clúdaithe	Rátaí uasta is infheidhme ^a	
		Duine Aonair	Fostóir
A	Fostaithe faoi 66 bliana d'aois i bhfostaíocht thionsclaíoch, tráchtála agus seirbhíse a fhaigheann pá ináirithe €38 nó níos mó in aghaidh na seachtaine ó gach fostaíocht chomh maith le seirbhísigh phoiblí a earcaíodh ón 6 Aibreán 1995. ^a	4%	11.05%
B	Státseirbhísigh bhuana agus inphinsin, dochtúirí cláraithe agus fiacloirí atá fostaithe sa státseirbhís agus Gardaí a earcaíodh roimh an 6 Aibreán 1995.	4%	2.01%
C	Oifigigh choimisiúnta na bhfórsaí cosanta agus baill de sheirbhís altranaís an airm a earcaíodh roimh an 6 Aibreán 1995.	4%	1.85%
D	Fostaithe buana agus inphinsin sa tseirbhís phoiblí, seachas iad siúd atá luaite in aicmí B agus C, a earcaíodh roimh an 6 Aibreán 1995.	4%	2.35%
E	Ministir reiligiúin atá fostaithe ag comhlacht ionadaíoch Eaglais na hÉireann.	3.33%	6.87%
H	ONCanna agus pearsanra liostáilte na bhfórsaí cosanta.	3.9%	10.35%
J	Daoine i bhfostaíocht san earnáil phríobháideach a fhaigheann pá ináirithe ar lú é ná €38 in aghaidh na seachtaine ó gach fostaíocht. Tá líon beag fostaithe inárachaithe in aicme J, áfach, is cuma cá mhéad airgid a thuilleann siad, amhail fostaithe atá 66 bliana d'aois nó níos sine nó daoine i bhfo-fhostaíocht.	Nialas	0.5%
K	Ó 2011 i leith, íocann sealbhóirí oifige poiblí áirithe ÁSPC ag ráta 4% ar an ioncam go léir, i gcás go bhfuil a n-ioncam os cionn €5,200 sa bhliain. Ba cheart sealbhóirí oifige poiblí a bhfuil ioncam seachtainiúil €100 nó níos lú acu a thuairisciú in aicme M.	4%	Nialas
M	Daoine ag a bhfuil dliteanas ranníocaíochta nialais amhail fostaithe atá faoi 16 bliana d'aois, daoine atá 66 bliana d'aois nó níos sine (lena n-áirítear iad siúd a bhí faoi dhliteanas roimhe seo i leith aicme S), daoine a fhaigheann pinsin cheirde nó íocaíochtaí foirceanta cnapshuime agus sealbhóirí oifige poiblí a fhaigheann ioncam seachtainiúil ar lú é ná €100.	Nialas	Nialas
P	Daoine féinfhostaithe a dtagann a bpríomhioncam as iascaireacht roinnte (íocaíocht roghnach i dteannta ranníocaíochtaí aicme S).	4%	Nialas
S	Daoine féinfhostaithe, lena n-áirítear stiúrthóirí cuideachta áirithe, daoine áirithe a fhaigheann ioncam ó infheistíochtaí agus ó chíos, agus comhaltaí áirithe údaráis áitiúil.	4%	Nialas

Foinse: An Roinn Coimirce Sóisialaí

Nóta: a Braitheann an ráta is infheidhme ar mhéid an ollphá sheachtainiúil (lena n-áirítear pá barúlach nuair is cuí). Is iad na rátaí is infheidhme thuas an ráta is airde atá iníoctha i ngach cás. Mar shampla, níl fostaí Aicme A a thuilleann níos lú ná €352 sa tseachtain faoi dhliteanas ÁSPC an tseachtain sin agus, nuair a thuilleann fostaí Aicme A níos lú ná €410 sa tseachtain, laghdaítear ráta an fhostóra go 8.8%.

Iarscríbhinn 14B Achoimre ar shochair in 2022 do gach aicme árachais

Sochar / Aicme	A	B, C, D	E	H	J, M	P	S
Sochar cuardaitheora poist	✓			✓		✓ ^b	
Sochar cuardaitheora poist (féinfhostaithe)							✓
Sochar breoiteachta	✓		✓	✓		✓ ^b	
Sochar máithreachais	✓		✓	✓			✓
Sochar atharthachta	✓		✓	✓			✓
Sochar uchtála	✓		✓	✓			✓
Sochar sláinte agus sábháilteachta	✓		✓	✓			
Pinsean easláine	✓		✓	✓			✓
Sochar (ranníocach) baintrí, baintreach fir nó páirtnéara shibhialta mharthanaigh	✓	✓	✓	✓ ^c			✓
Íocaíocht caomhnóra (ranníocach)	✓	✓	✓	✓			✓
Pinsean stáit (ranníocach)	✓		✓	✓			✓
Sochar cóireála	✓		✓	✓ ^c		✓	✓
Sochar díobhálacha ceirde	✓	✓ ^a			✓ ^d		
Sochar cúramóra	✓	✓	✓	✓ ^c			
Sochar cumais pháirtigh	✓		✓	✓			✓
Sochar tuismitheora	✓	✓	✓	✓			✓

Foinse: An Roinn Coimirce Sóisialaí

- Nótaí:
- a Tá sochair díobhálacha ceirde teoranta ar fáil dóibh siúd atá árachaithe faoi aicme B agus níl aon sochair ar fáil dóibh siúd atá árachaithe faoi aicme C.
 - b Tá Sochar Cuardaitheora Poist agus Sochar Breoiteachta teoranta do dhaoine atá árachaithe faoi aicme P.
 - c Is iad sochar baintrí, baintreach fir nó páirtnéara shibhialta mharthanaigh (ranníocach), sochar cóireála agus sochar cúramóra na haon sochair a íoctar le linn seirbhíse dóibh siúd atá árachaithe faoi aicme H.
 - d Tá sochair díobhálacha ceirde ar fáil dóibh siúd atá árachaithe faoi aicme M i gcúinsí áirithe.

Iarscríbhinn 14C Tosca lena gcinntear an fostaí nó duine féinfhostaithe é oibrí

Tréithe fostaí	Tréithe féinfhostaíochta
Frithpháirteachas oibleagáide	
Ní mór don fócóir méid réasúnta oibre a sholáthar agus ní mór don oibrí gach obair den sórt sin a dhéanamh.	Níl aon oibleagáid ar cheachtar de na páirtithe obair a sholáthar ná a ghlacadh.
Tá sé de dhualgas air obair a dhéanamh ar bhonn rialta trí uaireanta socraithe nó trí líon áirithe uaireanta a oibriú in aghaidh na seachtaine nó na míosa.	Rialaíonn sé na huaireanta oibre chun oibleagáidí an phoist a chomhlíonadh.
Ionadú	
Ní féidir leis an obair a ligean ar fochonradh.	Tá cead aige daoine eile a fhostú, ar a chuid téarmaí féin, chun an obair a comhaontaíodh a dhéanamh.
Tástáil fiontraíochta	
Níl aon neamhchosaint aige ar riosca pearsanta airgeadais agus an obair á déanamh agus ní ghlacann sé aon fhreagracht as infheistíocht agus bainistíocht sa ghnólacht.	Tá sé neamhchosanta ar riosca airgeadais agus glacann sé freagracht as infheistíocht agus as bainistíocht an fhiontair, le deis brabús a bhaint as bainistíocht fhónta maidir le sceidealú agus feidhmíocht i ngníomhaíochtaí, lena n-áirítear costáil agus comhaontú ar phraghas don phost.
Faigheann sé pá ar ráta seasta, oibríonn sé uaireanta socraithe agus faigheann sé speansais.	Tá a ghnólacht féin aige.
Tá sé i dteideal pá breoiteachta agus ragoibre.	Soláthraíonn sé a chlúdach árachais féin.
Asbhaintear a cháin as pá tríd an gcóras ÍMAT.	Tá sé cláraithe le haghaidh tuairisceáin chánach féinmheasúnaithe nó CBL.
Oibríonn sé do dhuine amháin nó do ghnólacht amháin.	Is féidir leis na seirbhísí céanna a sholáthar do níos mó ná duine amháin nó gnólacht amháin ag an am céanna.
Ní sholáthraíonn sé ach saothar agus ní sholáthraíonn sé ábhair ná trealamh don phost.	Soláthraíonn sé na hábhair, an trealamh agus an t-innealra is gá don phost agus tá áit sheasta ghnó aige inar féidir na hearraí sin a stóráil.
Rialú	
Oibríonn sé faoi rialú duine eile a insíonn dó cén obair a dhéanfar, conas agus cathain a dhéanfar í agus cén áit a ndéanfar í.	Rialaíonn sé cén obair a dhéanfar, conas agus cathain a dhéanfar í agus cén áit a ndéanfar í, agus an ndéanfaidh sé go pearsanta í.
Lánpháirtíocht	
Is cuid lárnach den eagraíocht é, d'fhéadfadh sé go mbeadh fostaíthe ag tuairisciú dó.	Is dócha go mbeidh conraitheoir neamhspleách mar chúlpáirtí don ghnólacht.

Foinse: Cód Cleachtais maidir le Stádas Fostaíochta a Chinneadh, 2021

Iarscríbhinn 14D Karshan (Midlands) Limited ag trádáil mar Domino's Pizza v Na Coimisinéirí Ioncaim

Dáta	Imeacht
2011	Chuir na Coimisinéirí Ioncaim tús le cásobair.
2012	- Tionóladh agallaimh le tiománaithe. - D'eisigh na Coimisinéirí Ioncaim litir fógra iniúchta inar cinneadh go raibh tiománaithe inchánach mar fhostaithe ÍMAT.
2016	Éisteadh imeachtaí achomhairc os comhair an Choimisiúin um Achomhairc Chánach — seasadh le conclúid na gCoimisinéirí Ioncaim.
2019	Rinne an chuideachta achomharc chuig an Ard-Chúirt, rud a sheas le cinneadh an Choimisiúin um Achomhairc Chánach.
2022	Chuir an Chúirt Achomhairc (le tromlach 2 go 1) cinneadh na hArd-Chúirte ar ceal agus chinn sí gur conraitheoirí neamhspleácha féinfhostaithe a bhí sna tiománaithe toisc nach raibh aon fhrithpháirteachas oibleagáide i gceist.

Foinse: Na Coimisinéirí Ioncaim